

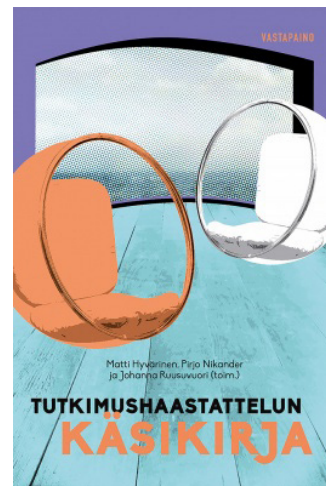
Kirja-arvio

Kirja, jonka otsikko kertoo olennaisen: Tutkimushaastattelun käsikirja

Hyvärinen, Matti, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori. 2017.
Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 460 sivua.

Kati Kallio

Haastattelu tutkimusmetodina on käytössä yhä laajemmalla tieteenalojen ja tutkimusasetelmien kentällä. *Tutkimushaastattelun käsikirja* on nimensä mukaisesti kattava teos erilaisten tutkimushaastatteluiden tekemisestä. Se on hyvin toimitettu, kannustava, käytännöllinen ja monipuolinen opas tutkimushaastatteluiden tekemiseen.

Toimittajien tavoitteena on ollut uudistaa Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan vuonna 2005 julkaisema kirja *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* laajemmaksi ja monipuolistunutta tutkimuskenttää paremmin kuvastavaksi. Tuloksena on uusi teos, joka on huomattavasti edeltäjänsä laajempi ja vie keskustelua uusillekin urille. Kirja keskittyy nimenomaisesti haastatteluiden tekemiseen: pääosin samoilta tekijöiltä on aiemmin ilmestynyt myös haastatteluaineiston tutkimuskäyttöä luotaava sisarteos *Haastattelun analyysi* (Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen 2010).

Paksun 460-sivuisen kirjan 34 kirjoittajaa edustavat laajalti eri tieteenaloja ja tutkimuslaitoksia, mutta pääpaino on yhteiskuntatieteiden ja Tampereen yliopiston puolella. Folkloristin näkökulmasta joukossa on yllättävän vähän humanisteja, mutta näkökulmien kirjo on ilahduttava, ja muistitietohaastattelutkin on huomioitu. Kirjaa voi lämpimästi suositella käsikirjaksi ja opetuskäyttöön eri oppialoille.

Kattava käsikirja

Kirjan neljän laajan osion avulla on helppo saada kattava kuva tutkimushaastattelun perusteista, moninaisista haastattelun lajeista, erityisiä eettisiä ja käytännön pohdintoja edellyttävien ryhmien haastattelusta sekä keskeisimmistä haastattelun liittyvistä käytännöistä. Teoksen avulla pääsee myös hyvin aiheeseen liittyvän keskeisen, erityisesti yhteiskuntatieteisiin

liittyvän tutkimuskirjallisuuden jäljille. Myös muita aloja käsitellään kiitettävän kattavasti. Teoksen selkeässä jäsentelyssä kuvastuu halu ”tehdä käsikirja, jota voi käyttää sekä menetelmäopetuksessa että käytännön tutkimushanketta tai opinnäytettä suunniteltaessa” (Ruusu-vuori, Nikander ja Hyvärinen 2017, 8). Tässä tavoitteessaan kirja onnistuu mielestäni loistavasti. *Tutkimushaastattelun käsikirja* on laaja teos, joka sopii jokaisen haastatteluiden kanssa työskentelevän ja erityisesti niiden tekoa opettavan kirjahyllyyn.

Kirjaa tehdessä on ajateltu opiskelijoita ja muita aihepiiriin vasta perehtyviä. Jokaisen luvun jälkeen on lyhyt tiivistelmä keskeisimmistä kohdista, ja muutama aiheen kannalta keskeinen teos on nostettu erilliseen Suositeltava kirjallisuus -kohtaan, jonka jälkeen seuraa myös pidempi artikkelikohtainen kirjallisuusluettelo. Kirjan lopussa on jäntevä asiasanahakemisto. Lukijan elämä on tehty muutenkin helpoksi: luvut ovat keskenään tasapainossa, ja kieli on huoliteltua ja selkeää. Kaikesta näkyy tekijöiden halu tasoittaa haastatteluiden parissa aloittelevan tai niistä lisää tietoa kaipaavan kulkijan tietä. Samalla se toimii kokoneemmillekin lukijoille hyvänä käsikirjana ja johdattelijana itselle vieraampien aihealueiden ja tutkimuskirjallisuuden pariin.

Haastattelujen laaja kenttä

Matti Hyvärinen kytkee johdantoartikkelissaan haastattelukäytäntöjen kehitystä monipuolisesti medioiden, tieteenalojen ja laajemmin yhteiskunnan kehityskulkuihin. Nykyistä haastattelututkimusten kirjoa ei olisi ilman sitä mahdollistavaa helppoa ja edullista teknologiaa. Myös haastattelun laaja käyttö yleisemmin yhteiskunnassa vaikuttaa sen käyttöedellytyksiin tutkimuksen kentällä. Toisaalta näkemykset siitä, mikä haastatteluasetelma on tai mitä sen pitäisi olla ja minkälaista tietoa haastatteluissa tuotetaan, on muuttunut vuosikymmenien myötä suuresti eri aloilla esitettyjen kriittisten näkökulmien myötä. Alkuosuus esittelee ja punoo yhteen myös kirjan muita artikkeleita. Tätä täydentää Johanna Ruusuvooren ja Liisa Tiittulan luku haastattelutilanteesta vuorovaikutuksena. He käsittelevät haastattelutilanteiden rakentumisen tapoja ja haastattelijan oman toiminnan merkitystä sille, minkälaisia vastauksia hän saa ja minkälaista tietoa haastattelu tuottaa.

Kirjan kaksi laajinta osiota ovat sen keskellä. Haastattelun erilaisia lajeja – kyselyhaastattelu, ryhmäkeskustelu, etnografinen haastattelu, elämäkertahaastattelu, kertomushaastattelu, historiallinen muistitietohaastattelu, asiantuntijahaastattelu, virikehaastattelu, kävelyhaastattelu, puhelinhaastattelu – käydään läpi luku kerrallaan. Luvuissa tarjotaan mukavan kattava kuva eri haastattelumenetelmien tiimoilta käydyistä keskusteluista. Niissä annetaan aineistoesimerkkejä ja konkreettisia ohjeita sekä esitellään kunkin menetelmäkentän hyviä puolia ja hankaluuksia.

Toinen laaja osio koostuu erityisten kohderyhmien pohdinnasta. Keskiössä ovat haavoittuvat tai muuten tavallista enemmän huomiota edellyttävät ryhmät: vanhat ihmiset, lapset, kriisitilanteessa olevat ihmiset, turvapaikanhakijat ja paperittomat, vangit sekä tutkijan omaan viiteryhmään kuuluvat ihmiset. Luvuissa sivutaan vaihdellen myös tutkimusetiikkaa, suostumukseen liittyviä kysymyksiä ja tutkijan omaa jaksamista.

Kirjan päättää haastattelujen tekemisen konkretiaan keskittyvä kolmen luvun jakso. Juha Ranta ja Arja Kuula-Lumi kuvaavat aineistonhallinnan, eettisten periaatteiden ja aineiston

jatkosäilytyksen kysymykset tiiviisti ja lukijaystävällisesti. Jakso litteroinnista on samoin napakka, ja sen liitteenä annetaan myös litteroinneissa yleisimmin käytetyt merkintätavat. Kirjan päättää Pirjo Nikanderin mainio ”Tarkistuslista haastattelututkimuksen tekijöille”.

Muistitietohaastattelut ja arkistoaineistot

Folkloristiikan ja perinnetieteiden haastattelututkimuksella on pitkät, 1800-luvun runon- ja sadunkeruihin juontuvat juuret, mutta 1900-luvun kehityskulut ovat vahvasti sidoksissa esimerkiksi sosiolingvistiikkaan, etnometodologiaan ja lingvistiseen antropologiaan. Oma ensikosketukseni tutkimushaastatteluihin oli aikanaan folkloristiikan pääsykokeisiin luettu, osin tekijän itsekin tallentamaa tarinaperinnettä analysoiva Anna-Leena Siikalan (1984) *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Sitä syvensi pian Charles L. Briggsin (1982) samoin omia kenttätökokemuksia peilaava klassikko *Learning How to Ask. A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. Vaikka mielsin molemmat teokset folkloristiikan sateenvarjon alle, sijoitti jälkimmäisen alaotsikkokin kirjan yhteiskuntatieteiden alle. Siikalan kirja yhtenä juonteena on sosiolingvistiikka ja toisena yhteistyö sosiaalipsykologin kanssa. Sosiolingvistiikka on vahvasti läsnä myös *Tutkimushaastattelun käsikirjassa*, vaikka kaikkia oman oppialan suosikkeja ei luonnollisesti monitieteisen, yhteiskuntatieteisiin painottuvan käsikirjan lähdeluettelosta löydy.

Folkloristina koin oloni erityisen kotoiseksi lukiessani Kari Teräksen ja Pia Koivusen mainiota ja monipuolista artikkelia *Historiallinen muistitietohaastattelu* ja antropologisempaa näkökulmaa edustavaa Laura Huttusen ja Riikka Homasen artikkelia *Etnografinen haastattelu*. Teräs ja Koivunen käyttävät monia tuttuja folkloristien ja etnologien teoksia ja nostavat esiin erityisesti Outi Fingerroosin, Riina Haanpään, Anne Heimon ja Ulla-Maija Peltosen (2006) toimittaman teoksen *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*. Enempää kirjallisuutta ei luvussa missään nimessä olisi voinut käyttää, mutta jäin omaa kirjahyllyä silmäillessä pohtimaan, miten runsas ja monipuolinen onkaan viime vuosikymmenien haastattelu- ja muistitietoaineistoja käyttävä folkloristinen kirjallisuus. Osa tästä on näkyvillä myös kirjan sisarteoksessa kirjottajien itsensä sanoittamana (Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen 2010). On ilahduttavaa, että Teräs ja Koivunen ehdivät käsitellä myös muiden tuottamien aineistojen ja historiallisten haastatteluaineistojen kysymyksiä, vaikka *Tutkimushaastattelun käsikirjan* selkeä fokus on omien tutkimushaastattelujen tekemisessä.

Kirjasta inspiroituneena jäinkin miettimään, puuttuuko meiltä uusimpaan arkistoaineistoja koskevaan monialaiseen keskusteluun pohjaava yleisteos, joka olisi suunnattu opiskelijoille ja aiheen piirissä aloittaville tutkijoille. Miten tulkita muiden tekemien tutkimushaastatteluiden ja kenttätöiden – myös kaukana menneisyydessä tehtyjen – tuottamia aineistoja? Aihetta käsitteleviä tärkeitä kirjoja ja artikkelikokoelmiahan on runsaasti. Etenkin Tuulikki Kurjen (2004) toimittama *Kansanrunousarkisto. Lukijat ja tulkinnat* käsittelee aihepiiriä laajalti folkloristille keskeisimmän arkiston kannalta, ja Kurjen ja Outi Fingerroosin (2008) *Ääniä arkistosta*. Haastattelut ja tulkinta keskittyy erilaisissa arkistoaineistoissa eri tavoin kuultavissa oleviin ääniin – yhtä lailla tekstien välittämiin menneisyyden ääniin, haastateltavien näkökulmiin kuin konkreettisiinkin ääniin. Kaipaisivatko nämä ja muut vielä rinnalleen opiskelijalle suunnattua käsikirjaa siitä, miten erilaisia historiallisia haastattelutilanteissa syntyneitä aineistoja voi tarkastella ja tulkita? Onko kenelläkään enää aikaa tehdä sellaisia?

Kirjallisuus

- Briggs, Charles L. 1986. *Learning How to Ask: a sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139165990>
- Fingerroos, Outi, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.). 2006. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Fingerroos, Outi ja Tuulikki Kurki (toim.). 2008. *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kurki, Tuulikki (toim.). 2004. *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ruusuvuori, Johanna ja Liisa Tiittula (toim.). 2005. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen. 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Siikala, Anna-Leena. 1984. *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Filosofian tohtori Kati Kallio toimii tutkijatohtorina Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa ja Helsingin yliopistossa (Suomen Akatemian hankkeet "Moniselitteinen ja sekamuotoinen suullinen poetiikka: ilmaisun rekisterit ja uskon kerrostumat läntisessä Suomessa", 308381 ja "Suullisen kulttuurin mykistetyt muusut. Ideologia, transnationalismi ja vaiennetut lähteet kansallisten kulttuuriperintöjen ja kirjallisuuksien luomisessa", 322071).